
PE MARGINEA DISCUȚIILOR ASUPRA PROIECTULUI NOII ORTOGRAFII

DE

DIMITRIE MACREA

DIRECTOR ADJUNCT AL INSTITUTULUI DE LINGVISTICĂ

Alcătuirea și publicarea proiectului noii ortografii a limbii române este una din numeroasele traduceri în viață și aplicări concrete a învățaturii tovarășului I. V. Stalin despre limbă.

Teza stalinistă despre limbă ca o creație a întregului popor, ca mijloc de comunicare, înțelegere și schimb de idei între toți membrii societății, a impus stabilirea unei ortografii unitare și științifice, ușor de învățat și de aplicat de către întregul popor.

Intocmirea unei noi ortografii pe baza învățaturii staliniste era reclamată și de starea de fapt a felului în care se scria la noi, caracterizat prin impreciziunea normelor ortografice și prin greutatea însușirii lor de către masele muncitoare. Începând din a doua jumătate a secolului al XIX, s'au întocmit și au primit caracter oficial foarte numeroase ortografii ale limbii române, multe dintre ele însemnând adevărate frâne în dezvoltarea limbii noastre. Acest lucru nici nu este de mirare, deoarece în condițiile regimului burghezomșieresc știința limbii se elabora de pe poziții neștiințifice, idealiste și cosmopolite.

Ortografiile noastre din trecut au avut ca principiu dominant etimologismul, greu de înțeles și de aplicat de către marile mase. Pentru a putea scrie corect românește după vechile principii ale ortografiei etimologice, trebuia să cunoști latina și franceza. Serierea limbii române se îndepărta de felul cum se vorbea limba de către masele populare și căuta să se apropie cât mai mult de limbile străine vorbite cu preferință de clasele exploatoare.

— Caracterul neștiințific și impreciziunile care dăinuiau în ultima reformă ortografică din 1932 au reclamat o nouă ortografie, care să corespundă condițiilor politice, sociale și economice schimbate, când milioane de oameni au fost eliberați din întunerecul analfabetismului. Poporul care construiește socialismul este însetat de cultură și are nevoie să cunoască bine limba, să știe serie și vorbi corect. Un text plin de greșeli gramaticale și ortografice sau o cuvântare lipsită de forma verbală corespunzătoare sunt un obstacol în calea înțelegerii între oameni și a eficacității acțiunii lor comune. Scrierea corectă fiind una din problemele importante ale ridicării culturale a maselor, reforma ortografiei se impunea deci cu necesitate.

Folosind experiența științei sovietice, Secțiunea a VI-a a Academiei R.P.R. a supus noul proiect de ortografie unei largi discuții publice în presă. Acest procedeu de dezbateră a problemelor științifice corespunde în totul spiritului științei marxiste, contrar oricărui dogmatism. Discuția publică inițiată în primăvara anului 1950 de ziarul « Pravda », asupra problemelor de bază ale lingvisticii, este o dovadă concludentă asupra rezultatelor fecunde la care se poate ajunge în știință, prin lupta deschisă de opinii, dusă în spirit critic și autocritic.

Ce departe e acest procedeu de cel folosit de vechea Academie reacționară, care lucra într'un cerc închis și se ferea de contactul cu masele, cu ale căror interese reale nu avea de fapt nicio legătură!

Frământarea creatoare produsă de publicarea noului proiect de ortografie s'a oglindit în revista « Contemporanul », care timp de 3 luni a publicat numeroase articole referitoare la acest proiect, primite dela academicieni, profesori, învățători, ingineri, studenți, etc.

Articolele sunt unanime în a sublinia că noul proiect reprezintă un pas înainte pe drumul dezvoltării limbii noastre și că el răspunde sarcinii de a crea un instrument eficace în opera de răspândire a culturii și științei în masele largi populare. « Fără a ignora deprinderile formate în decursul veacurilor — scrie profesorul Emil Boldan — dar eliminând elementele artificiale, etimologice, naționaliste și cosmopolite, pe care le introdusese în ortografia limbii noastre vechea Academie reacționară a statului burghezo-moșieresc, proiectul de astăzi ține seama de starea actuală a limbii române vii și consacră unele forme pe care largile mase populare cunoscătoare de carte, le-au și adoptat mai de mult, în pofida ultimei ortografii a fostei Academii Române, ortografia din 1932 »¹. Proiectul este considerat de către toți corespondenții « Contemporanului » ca o serioasă bază de discuție, dar, pentru a fi definitivat, se consideră, în general, că are nevoie de numeroase completări și precizări.

¹ « Contemporanul », 1952, Nr. 29

Astfel, Acad. Camil Petrescu¹ face o observație generală asupra proiectului: regulile ortografice nu sunt destul de simple și practice pentru a fi repede și ușor înțelese și aplicate de marile mase. El are imprecizuni și fluctuații care ar trebui eliminate pe baza studiului amănunțit al tuturor cazurilor controversate și dubioase, și redactat în reguli simple și clare.

O observație justă cu caracter general o face Prof. Șt. Iacob², că proiectul nu dă reguli de punctuație.

În unele articole se subliniază că aplicarea strictă a principiului fonetic nu este întru totul posibilă, deoarece nu toate consecvențele pot fi ușor evitate. Astfel M. Rodinger, student la Leningrad, scrie: « Dacă adoptarea principiului fonetic ca principiu de bază este bine venită, eliminarea totală a principiului etimologic din scris este o exagerare, o rupere de istoria limbii noastre, în contradicție cu spiritul lingvisticii marxiste »³.

Din scrisorile publicate reiese că, în general, toată lumea e de acord ca vocala **î** (**â**) să fie redată numai prin **i**. De asemenea, propunerea ca apostroful să fie înlocuit prin linioară n'a întâlnit decât puține opoziții. În ce privește însă reintroducerea lui **i** scurt (**ī**) în ortografia noastră, aici se constată o opoziție din partea unor mase destul de largi. Astfel, majoritatea participanților la discuția deschisă de grupele sindicale ale Sindicatului Salariaților din Învățământ din raionul Gherla, întrunite în zilele de 10—11 Iulie 1952, au fost de părere că « introducerea lui **ī** nu e justificată ». ⁴ Această părere este exprimată, de altfel, de majoritatea corespondenților.

În scrisorile primite până în prezent de Institutul de Lingvistică și în cele publicate în « Contemporanul », s'au făcut numeroase completări și observații dintre care vom releva pe cele mai de seamă.

Prof. E. Boldan⁵ propune să se scrie **ideie, epeoie, odiseie, aleie, statuie**, articulat **ideia, epeoia, odiseia, aleia, statuia**, la plural **licie, tranșeie, procedeie**; să se scrie **a creia, creiază, creiez, creiat, creiator, creiație, creiatură, tinichea, vchea, gheată, cheamă, cheag, blochează, veghează, ridichea** (dar **chiar, ghiară**). Numele străine să se scrie totdeauna ca în limba de origine, când aceasta întrebunțează alfabetul latin (de exemplu Shakespeare, Molière etc.). În acest sens se pronunță și grupele sindicale de învățământ din Gherla.

La scrierea diferitelor titlaturi formate din mai multe cuvinte, Boldan propune să se folosească majuscule inițiale numai la primul cuvânt al

¹ « Contemporanul », 1952, Nr. 32.

² *Ib dem*, 1952, Nr. 33.

³ *Ibidem*, 1952, Nr. 36.

⁴ *Ibidem*, 1952, Nr. 33.

⁵ *Ibidem*, 1952, Nr. 29.

titulaturii: **Confederația generală a muncii, Partidul muncitoresc român, Uniunea tineretului muncitor, etc.**; să se scrie însă cu majuscule inițiale toate cuvintele care formează numele unei țări: **Uniunea Republicilor Socialiste Sovietice**. Să se scrie cu minuscule: **leninismul, marxismul, geniala operă stalinistă, opera pușchiniană, etc.**

Prof. E. Boldan mai propune să se scrie **folclor, miting, fotbal, eros**. De asemenea propune scrierea care la singular și la plural, **origine, imagine, nu origină, imagină; viață (nu vieată), abataj, tiraj, mesaj, montaj, balotaj, afișaj, curaj, miraj, dar naufragiu, sufragiu, omagiu**.

Prof. V. Popa¹ observă că în proiect s'a omis să se amintească și formele noi **sîntem, voi sînteți** (în loc de **suntem, sunteți**) la paragraful 9. El mai propune să se renunțe la **x**, scriindu-se **egzamen, egzemplu, fies (pl. fieși), prolics (pl. prolicși)**. Litera **x** să se întrebuințeze numai în scrierea unor nume proprii (**Xenofon, Xenia**). Este și el de părere să se scrie **miting, lidăr, bormașină, folclor, etc.** Propune ca numele proprii provenite din alte limbi să se scrie așa cum se pronunță, spre deosebire de alte propuneri — mult mai numeroase — care cer păstrarea ortografiei limbii de origine când aceasta are alfabet latin.

Prof. V. Săndulescu cere menținerea formelor **el, ea, este, nu iel, ieste, ia** (care s'ar confunda cu forma dela persoana a III-a singular a indicativului prezent a verbului **a lua**).

Din propunerile făcute de Șt. Cazimir trebuie semnalată aceea de a scrie **chea, ghea (nu chia, ghia)** atunci când, în cursul flexiunii cuvântului sau al derivației, alternează cu **che, ghe: blochează — blochez, gheață — gheturi, etc.**

Sunt de semnalat de asemenea propunerile lui D. Vlad², care încearcă să elimine unele inconsecvențe ale proiectului:

Majusculele să fie scrise totdeauna cu semnele diacritice respective (**Ă, Î, Ș, T, Ț**).

În cazul adoptării lui **i** scurt, el să se scrie peste tot unde **i** nu formează silabă (**azi, ieri, iarbă, iod, Ionescu, pîine, ciob, cîudă, etc.**).

Să se scrie totdeauna **chea, ghea (urechea, cheamă, chear, cheabur, gheară, gheată, liehea, teighea, etc.)**.

Sufixele **-eală, -ean** și **-eață** să se scrie astfel (și nu **-ală, -an** și **-ață**), deci: **greșeală, oblojeală, clujean, orașean, maramureșean, roșeață, etc.**

Să se scrie fără consoane duble **casă, masă, generalisim, razie, mezanin, orată (nu cassă, massă, generalisim, etc.)**.

Să se scrie într'un cuvânt **miazăzi, miazănoapte, sudest, sudvest, nordest și nordvest**, precum și **deasupra, deasemenea, întradevăr, niciun, etc.**

¹ «Contemporanul», 1952, Nr. 30.

² Ibidem, 1952, Nr. 31.

Să se scrie: **acelaș, ȳarăș, totuș, însuș** la singular, iar la plural să se adauge un **ȳ**: **înșiși, înseși, aceleași, etc.**

Să se elimine formele dialectale **învăli, părete, păreche** pentru formele literare **îneli, pereche, perete, dar țigară, nu țigare, după, nu dupe, băatură, nu beatură.**

Grupele sindicale ale Sindicatului salariaților din învățământ din raionul Gherla propun menținerea formei **sunt**, care s'a impus în limba literară. Mai propun să se scrie cuvintele compuse **hemo-hexa-**, totdeauna cu **h** inițial: **hemoptizie, hemoragie, hexametru** (nu **emoragie, exametru**). Recomandă admiterea la singular și plural a formei **-ețe**: **bătrânețe, nu bătrâneți!**

M. Cernea¹ este împotriva adoptării lui **ia** «stălcit» din ea și a lui **sânt** din **sunt**. De asemenea grupul **ie** trebuie admis numai după labiale, în **fier, pierd, vierme, miel**, sau unde se pronunță clar: **ied, iepure, iederă**. Grupul **ie** adoptat la cuvintele care încep cu **e** «urâtește» limba.

M. Cernea mai propune să nu se reducă niciun **i** din grupele de doi sau trei **i**. De aceeași părere este și învățătorul Al. T. Buza².

M. Popescu³ este de asemenea împotriva adoptării lui **ie** în loc de **e**, care — susține el — nu este forma firească la pronume și verbe (**ieu, ieram, etc.**).

La fel nu consideră justificat a **înnopta, înnăscut, a innoda**, «căci nu se aud doi **n**».

Multe din observațiile făcute le socotim nejuste, deoarece autorii lor confundă forma scrisă cu cea rostită sau nu țin seamă de fonetica limbii.

Un membru al grupelor sindicale din raionul Gherla⁴ pretinde că forme ca **tovarășe** sunt pronunțate de «3 milioane de oameni din Ardeal». Dialectologii au stabilit însă cu destulă precizie ariile de răspândire pe teritoriul țării a formelor **ușă — ușe, mătușă — mătușe, tovarășă — tovarășe, etc.** Aceste forme se aud numai prin regiunile Cluj, Oradea și Stalin. Ele sunt rare la sud și est de Carpați.

Șt. Cazimir⁵ propune să se scrie numele proprii românești așa cum se pronunță: **Barițiu, Hașdău, etc.** Dar primul dintre aceste două nume se pronunță în realitate **Bariț**, iar al doilea **Hijdău**.

V. Popa⁶ nu vede necesitatea ortografierii în mod deosebit a numelor proprii după cum provin din limbi ce întrebunțează alte alfabete. El propune să se scrie așa cum se pronunță toate numele proprii provenite din alte limbi. Am văzut însă că nici când e vorba de nume proprii românești lumea nu știe cum se pronunță exact. Se rostește greșit **Barițiu** în loc de **Bariț**,

¹ «Contemporanul», 1952, Nr. 35.

² Ibidem, 1952, Nr. 36.

³ Ibidem, 1952, Nr. 35.

⁴ Ibidem, 1952, Nr. 33.

⁵ Ibidem, 1952, Nr. 30.

⁶ Ibidem.

numele lui **Hasdeu** e rostit **Haşdeu, Hajden, Haşdău, Hajdău, Hazdeu**, în loc de **Hijdău** cum îl rostea el însuşi. Cu atât mai puţin ştim cum se rostesc numele proprii străine. E bine deci, ca numele proprii să fie scrise cu ortografia limbii lor de origine. În ce priveşte însă numele scrise cu alte alfabete, aici suntem nevoiţi să scriem fonetic, deoarece literele acestor alfabete nu corespund totdeauna celor ale alfabetului latin. De exemplu: ce litere corespund în alfabetul latin literelor ruseşti Ъ, ъ, и, ч, я, ю, etc.² Numai scriind fonetic putem reda aceste litere ruseşti. Deoarece primele două nu se rostesc, ele rămân nenotate în transcrierea românească. Următoarele le redăm cu două sau chiar trei litere de ale noastre: **sci, ci, ia, iu**. Alte popoare întrebuintează însă alte litere latine pentru a reda fonetic aceste litere ruseşti. De exemplu, Germanii scriu câte 4 sau chiar 7 litere pentru literele ruseşti amintite mai sus: **sehtsch, tsch, ja, ju**.

Prof. E. Boldan¹ propune să se scrie **seziune** (şi nu **sesiune**), fiindcă se pronunţă așa, întocmai cum se scrie şi se pronunţă **sezon**. Dar **sesiune** şi **sezon** nu pot fi puse pe acelaşi plan. Primul cuvânt e pronunţat de majoritatea oamenilor instruiţi **sesiune**, pe când al doilea e rostit de toată lumea **sezon**.

Nu e adevărat că **ia** (pronume personal) e «stălcit din **ea**», întocmai ca **io** din **ieu**². Pronumele personal **ea** şi forma verbală **ia** ca şi interjecţia **ia** se rostesc absolut la fel. M. Cernea găseşte interesant faptul că proiectul nu recomandă pe **io** în loc de **ieu**, dar propune **ia** în loc de **ea**. Explicaţia este următoarea: **io** este o rostire dialectală în loc de rostirea «literară» **ieu**, deci trebuie evitată şi nu redată în scriere. În schimb pronumele personal **ea** se rostesc în cea mai corectă rostire **ia**. Dacă vrem să aplicăm consecvent principiul fonetic, atunci trebuie să scriem **ia** (nu **ea**). M. Cernea ar fi trebuit să invoce alt principiu ortografic pentru a susţine propunerea de a scrie şi pe mai departe **ea**, anume principiul diferenţierii (numit şi simbolic). Scriind e în loc de **i**, deosebim pronumele personal de verb şi de interjecţie. Acesta este un motiv destul de serios pentru a menţine grafia **ea**. Principiul fonetic în ortografie poate de fapt să fie combinat cu cel al diferenţierii (cel simbolic), ca de pildă în ortografia rusă.

Multe din observaţiile făcute de cei care au participat la discuţii nu privesc probleme propriu zis ortografice, ci probleme de ortoepie şi de gramatică. Dacă normele ortoepice şi gramaticale recomandă formele **îngraşă, angajăm**, etc., declarându-le greşite pe **îngraşe, angajem**, atunci vom scrie așa cum e corect din punctul de vedere al gramaticii normative: **îngraşă, angajăm**. De asemenea nu e o problemă de ortografie, ci de gramatică, dacă formele **sufere, acopere** sunt cele corecte şi nu **suferă, acoperă**. Tot

¹ «Contemporanul», 1952, Nr. 29.

² Ibidem, 1952, Nr. 35.

gramatica normativă va stabili dacă pe lângă al, ai, a, ale poate fi considerată corectă și forma invariabilă a. (Referitor la Șt. Cazimir¹).

Acestea sunt numai o parte din observațiile și sugestiile făcute în legătură cu proiectul noii ortografii.

Institutul de lingvistică al Academiei R.P.R. și redacția revistei „Contemporanul” sunt în posesia unui material mult mai bogat sosit de pe teren.

Lucrările de definitivare a Indreptarului Ortografic vor trebui să ție seamă de toate aceste propuneri și sugestii venite din masse, expresie a marelui interes pe care ele îl poartă progresului culturii din țara noastră.

---

¹ « Contemporanul » 1952, Nr. 30.